

Kortnebbgås til venstre og hvitkinngås under landing og avgang til høyre. Hvitkin- og kortnebbgås beiter på jordene hele døgnet, selv når jordene er dekket med opptil 10 cm snø. Opp til høyre: Hvitkinngjess ankommer et jorde på Musvær. Nede til venstre: Etter å ha beitet hele natta letter hvitkinngjess for siste gang fra dette jordet på Musvær klokka 09:08 den 17. mai.

Kortnebbgås og hvitkinngås spiser godt på innmarka også i Troms på sin vei til Svalbard

Kortnebbgås spesielt, men også hvitkinngås har påført gårdsbruk i Trøndelag, Helgeland og Vesterålen/Lofoten betydelig skade under trekket til og fra Svalbard i en årrekke. Både såkorn og gras spises i betydelige mengder, og gjessene påfører også jordene andre beiteskader (nedtramping av gras, ekskrementer). Gårdsbruk lenger nord, i Troms og Finnmark, har stort sett vært forskånet for beiteskader fra disse artene, siden Vesterålen/Lofoten tradisjonelt har vært siste stoppested før Svalbard. Et prosjekt i regi av NIBIO i 2020, samt interessante observasjoner i 2021 indikerer nå at dette kanskje er i ferd med å endre seg.

Kortnebbgås (*Anser brachyrhynchus*) spesielt, men også hvitkinngås (*Branta leucopsis*) har i en årrekke vært en utfordring for bønder i Trøndelag, Helgeland og Vesterålen/Lofoten under trekket til og fra hekkeplassene på Svalbard. Opptil 70 000 kortnebbgjess trekker igjennom disse områdene hvert år og

setter til livs store mengder såkorn og gras (Bjerke m.fl. 2014). I Troms og Finnmark er besøk av kortnebbgjess og hvitkinngjess mer sporadisk og flokkene som mellomlander her er såpass små at de ikke påfører innmarka mye skader sammenlignet med grågås (*Anser anser*), som hekker her i store

Figur 1: Viltkamera montert ved et jorde på Musvær. Oppe til høyre: Kortnebbgjess forlater jordet. Nede til høyre: Hvitkinggjess på Musvær 19. mai 2020. Hvert bilde fra viltkameraet inneholder blant annet informasjon om tid og dato (Foto: Jo Jorem Aarseth).

antall. Gjennom et NIBIO-prosjekt på Musvær, i Tromsø kommune, i 2020 og interessante observasjoner i 2021 er det imidlertid tegn som tyder på at dette nå kan være i ferd med å endre seg.

I 2020 og 2021 monterte NIBIO til sammen 25 viltkameraer på 5 jorder og i et utvalgt utmarksområde på Musvær utenfor Tromsø for å overvåke beiteaktiviteten til ulike gåsearter gjennom en hel sesong. Hovedmålet med studiet var å studere beiteaktiviteten til grågås (under publisering), men viltkameraene, der noen ble satt i filmmodus og andre tok ett bilde i timen, 24 timer i døgnet fra april til slutten av august, fanget selvfølgelig også opp andre gåsearter og deres beiteaktivitet. Ikke minst registrerte kameraene når kortnebbgås og hvitkinggås ankom Musvær på trekket nordover til Svalbard og når de forlot øygruppen.

Viltkameraene tok totalt 54 000 bilder på alle jordene på Musvær gjennom vekstsesongen. Alle disse bildene ble gjennomgått og antall gjess av hver art ble registrert, med dato og tidspunkt på døgnet. Siden viltkameraene tok 24 bilder per døgnet og siden hvert jorde hadde 3-4 viltkameraer montert for å dekke hele arealet ga dette så å si en total oversikt over beiteaktiviteten til gjess på jordene på Musvær gjennom en hel sesong.

BEREGNING AV BEITETRYKK

For å få et relativt uttrykk for beitetrykket et jorde er utsatt for fra gås gjennom et døgnet, ble antall *gåsetimer* beregnet for hvert jorde for hver dag. Gåsetimer for et jorde beregnes på følgende måte:

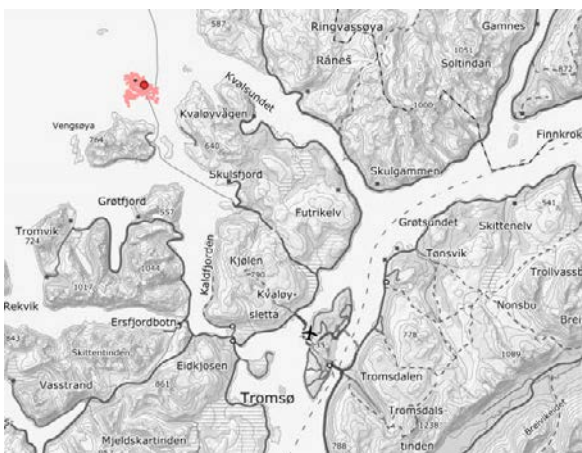
$$\text{Totalt antall gås/døgnet} \times \frac{\text{Antall bilder (timer) med gås}}{24}$$

der, 24=totalt antall bilder tatt per døgnet

eks. Et jorde har totalt besøk av 600 gjess på et døgnet, og det er gjess til stede på 12 av døgnetts 24 timer (bilder). Antall gåsetimer for dette jordet dette døgnet blir da 300. 600 gjess som besøker et jorde i én time av et døgnet gir 25 gåsetimer, som naturlig nok representerer et mindre beitetrykk det døgnet enn i eksempelet over. Gåsetimer er ikke et absolutt tall, men er et godt uttrykk for beitetrykket, for selv om gjess kan ligge og hvile på et jorde er de der primært for å spise.

KRAFTIG BEITETRYKK OVER EN KORT PERIODE

Som figur 4 og 5 viser er besøkene av kortnebbgås og hvitkinggås på Musvær relativt korte. I 2020, oppholdt kortnebbgåsa seg i ca. 10 dager på Musvær under vårtrekket, mens hvitkinggåsa var på øygrup-

Figur 2: Musvær i Tromsø kommune er et geitebruk med ca. 170 geiter. Gårdsbruket er helt avhengig av grovfôrproduksjonen på jordene som vinterfôr for husdyra. Transport til øygruppen skjer med båt eller ferje (Norgeskart.no).

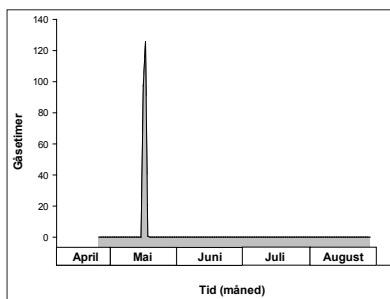

Figur 3: I mai 2021 mellomlandet ca. 1500 kortnebbgjess på Musvær på trekket til Svalbard. De oppholdt seg på øygruppen i 4 dager. Samtidig kom det rapporter om store flokker med kortnebbgjess andre steder i Troms. Maksimalt antall som har blitt observert tidligere år på Musvær har vært kun 30-40 individer (Foto: Jo Jorem Aarseth).

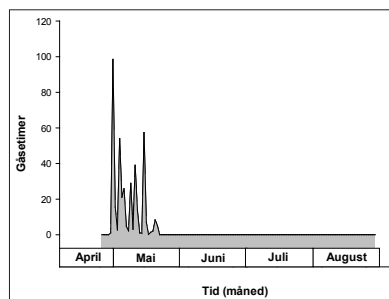
pen lenger, ca. 1 måned. Registreringer fra 2020 viser at opptil 100 hvitkinngjess beitet samtidig på enkelte jorder i denne perioden, mens totalt antall kortnebbgås som ble registrert beitende på et jorde var 35. Så mange individer av hvitkinngjess har ikke vært registrert på Musvær tidligere. På Musvær drives skadefelling av grågås og denne har vist seg svært effektiv for å holde grågås borte og dermed minimalisere beiteskadene fra denne arten (Aarseth m.fl. 2018 og Aarseth 2019). Men det er ikke tillatt å felle hverken kortnebbgås eller hvitkinngås. Dermed kan disse artene beite fritt. Selv om de oppholder seg i området relativt kort, gjør 100 beitende gjess betydelig skade på et jorde selv på et døgn. Tidligere

har beiteskadene disse artene påfører jordene på Musvær vært relativt begrenset i forhold til grågås, siden det har vært såpass få av dem. Grågås derimot, hekker på øygruppen og i områder rundt Musvær og beiter på jordene fra april til slutten av august.

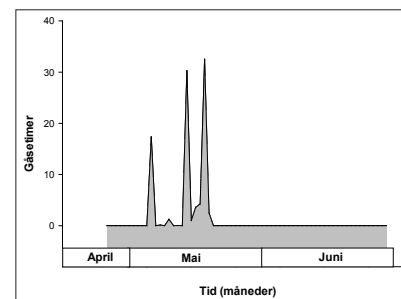
Hvitkinngås og kortnebbgås beitet på ulike jorder fra dag til dag, selv om enkelte jorder tydet på å være ekstra populære hos begge artene. Denne variasjonen i valg av beite (jorde) ser ikke ut til å ha noen sammenheng med gressets kvalitet og vekststadium. Både hvitkinngås og kortnebbgås oppholder seg og beiter i utmarka på Musvær i tillegg, for det er både mye utmark og godt beite her. Men som antall gåsetimer

Figur 4: Antall gåsetimer for kortnebbgås på et av jordene på Musvær gjennom vekstsesongen (2020). Selv om antallet som beiter er relativt lite så oppholdt de seg på jordet nesten hele døgnet og dermed er resultatet en del beiteskader (gåsetimer).

Figur 5: Antall gåsetimer for hvitkinngås på et av jordene på Musvær gjennom vekstsesongen (2020). Hvitkinngås oppholdt seg tre ganger så lenge som kortnebbgås på Musvær våren 2020 og i større antall (opptil 100 individer ble observert samtidig). Dermed påførte den jordene betydelig mer skade i 2020 enn tidligere år.

Figur 6: Opphold og beiting av hvitkinngås i et utvalgt utmarksområde på Musvær (2020). Antall gåsetimer og dager med opphold er betydelig lavere enn på jordene.

Figur 7: Hvitkinggjess lander rett ved viltkameraet for å beite på et jorde på Musvær 16. mai 2020.

på figur 6 viser er dette i betydelig mindre grad enn på jordene. Dette indikerer at disse artene, i likhet med grågås, foretrekker å beite på jordene der maten står tett og minimalt med energi brukes på næringsøk.

TREKKRUTER I FERG MED Å ENDRES?

I oktober 2020 ble det observert 300 kortnebbgjess på Musvær. Disse var på trekk sørover, og kom mest sannsynlig fra Svalbard. Dette var første gang et så stort antall kortnebbgjess ble observert på Musvær. Gjessene oppholdt seg på Musvær i en uke. Så, i mai 2021, ble det av de lokale, og forskere fra NIBIO, registrert ca. 1500 kortnebbgjess som oppholdt seg på Musvær over en periode på 4 dager. Samtidig kom det rapporter om like store flokker som oppholdt seg på jorder i nærheten (Tromvik og Malangen). På Musvær beitet gjessene intenst på jordene i disse dagene, og flyttet seg bare fra jorde til jorde når de ble jaget opp. Det blir interessant å se om dette gjentar seg i årene som kommer. Det er ikke uvanlig at trekkfugler legger om trekkruiter eller at deler av bestanden begynner å benytte seg av nye. Dette kan skyldes en rekke faktorer, også klimaendringer (Tombre m.fl. 2019). Foreløpig er det selvsagt for tidlig å konkludere, men gårdsbruk lengst nord, som har jorder med små areal som produserer helt nødvendig vinterfôr til husdyra, vil bli svært utsatte hvis andre arter av gjess begynner å beite betydelig på jordene om våren i tillegg til grågåsa.

LITTERATUR

- Aarseth J.J., Tombre I.M. & Dalmannsdottir S. 2018. Effekten av skadefelling av grågås (*Anser anser*) for grovfôr-produksjon på et nordnorsk gårdsbruk. *NIBIO-rapport* 154 (4).
- Aarseth J.J. 2019. Grågåsa er sulten døgnet rundt – og liker aller best å spise av husdyras matfat. *NIBIO POP* (5) no. 36.
- Bjerke J.W., Bergjord A.K., Tombre I.M. & Madsen J. 2014. Reduced dairy grassland yields in Central Norway after a single springtime grazing event by pink-footed geese. *Grass and Forage Science* 69(1): 129- 139.
- Tombre I.M., Oudman T., Shimmings P., Griffin L. & Prop J. 2019. Northward range expansion in spring-staging barnacle geese is a response to climate change and population growth, mediated by individual experience. *Global Change Biology* 25 (11): 3680- 3693.

FORFATTERE:

Jo Jorem Aarseth, avdeling for utmarksressurser og næringsutvikling, NIBIO
jo.aarseth@nibio.no